

Paliatyviosios pagalbos raida

Alma Paškevičė

Sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų kompetencijų centras

Arvydas Šeškevičius

Lietuvos paliatyviosios medicinos draugija

Paliatyvioji pagalba (lot. *pallium* – apsiaustas, antklodė, skraistė, mantija) – tarpdisciplininė medicinos pagalba, kuria siekiama pagerinti sunkiai sergančio ligonio gyvenimo kokybę, malšinti skausmą ir kitus simptomus, spręsti socialines, psichologines ir dvasines problemas.

XVI a. prie bažnyčių vargšams ir ligoniams buvo steigiamos įstaigos – špitolės, kuriose buvo teikiamos primityviosios medicinos ir slaugos paslaugos. Tai paliatyviosios pagalbos ligoninių ištakos. Špitolėms vadovavo dvasininkai, o slaugydavo vienuolės be jokio medicininio išsilavinimo. Špitolės steigė ir administravo vienuolynai ir dvasininkai. Vilniuje tarp 1510 ir 1518 metų kanauninko medicinos daktaro Martyno Dušnickio (iš Dušnikų) buvo įkurta pirmoji Lietuvoje Šv. Jobo, vėliau Šv. Marijos Magdalenos špitolė. Netrukus buvo įsteigta ir daugiau špitolių – Kaune 1519 m., Vilniuje 1536 m. Švč. Trejybės špitolė, 1561 m. – Šv. Spaso špitolė, 1600 m. – Šv. Lozorius, kuri 1636 m. tapo specializuota psichinių ligonių gydymo įstaiga, pavadinta Bonifratrų špitole. 1709 m. atidaryta Šv. Roko špitolė sergantiesiems maru. 1723 m. įkurta Šv. Jokūbo špitolė, vėliau tapusi pirmąja ligonine Lietuvoje. 1744 m. atidaryta didžiausia – 150 lovų Gailestingųjų seserų špitolė.

Kvalifikuota paliatyvioji pagalba prasidėjo 1967 m., kai buvusi slaugytoja, socialinė darbuotoja ir gydytoja Dame Cicely Saunders (1918–2005) sukūrė paliatyviosios pagalbos filosofiją, apibrėžė pagalbos tikslą ir suformulavo uždavinius. Tais pačiais metais C. Saunders Londone įkūrė pirmąjį Šv. Kristoforo hospisą nepagydomiems ligoniams.

XX a. aštuntajame dešimtmetyje paliatyviosios pagalbos institucijos pradėjo plisti ne tik Jungtinėje Karalystėje, bet ir visoje Vakarų Europoje, o vėliau pasklido po visą pasaulį.

Įteisinimas. 1995 m. įsikūrusios Lietuvos paliatyviosios medicinos draugijos pagrindinis uždavinys tapo sukurti stacionarinę ir ambulatorinę paliatyviosios pagalbos sistemą. Tai buvo inovatyvus žingsnis Lietuvos sveikatos politikoje. Lietuvoje paliatyviosios pagalbos srities pasiekimai nėra dideli, tačiau po ilgų diskusijų ir svarstymų buvo išleistas įsakymas „Dėl paliatyviosios pagalbos paslaugų suaugusiems ir vaikams teikimo reikalavimų aprašo patvirtinimo“ ([LR SAM įsakymas 2007-01-11 Nr. V-14](#)). Šiuo įsakymu Lietuvoje įteisinta paliatyvioji pagalba kaip atskira medicinos sritis. Įsakymui įsigaliojus Lietuvoje buvo galima steigti paliatyviosios pagalbos institucijas, teikti stacionarines ir ambulatorines paslaugas.

Praktiškumas. Pagal minėtą įsakymą, norint gauti iš Valstybės akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybos prie SAM licenciją teikti paliatyviosios pagalbos paslaugas, reikia paslaugų teikėjams išklaudyti 36 val. paliatyviosios pagalbos kursą. Nuo 2007 m. Sveikatos apsaugos ministerijai akreditavus kursų programas, intensyviai paliatyviosios pagalbos kvalifikacijos 36 val. mokymą organizavo ir vykdė Kauno medicinos universiteto Podiplominių studijų centras. Programos tikslinę grupę sudarė gydytojai, slaugytojai, socialiniai darbuotojai, psichologai, psichoterapeutai, kineziterapeutai, sielovadininkai (dvasiniai asistentai), kunigai. Mokymai vyko komandiniu principu, jų vadovas – draugijos prezidentas prof. Arvydas Šeškevičius. Šie mokymai vyko beveik visuose šalies didelių miestų ir rajonų ligoninėse bei miestelių palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninėse. Nuo 2017 m. paliatyviosios pagalbos kvalifikacijos kursas dėstomas Sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų kompetencijų centro filialuose Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Klaipėdoje, Šiauliuose.

Studijos. Kauno medicinos universitete 1999 m. pirmą kartą Lietuvoje slaugos bakalaurams ir bendrosios praktikos gydytojams rezidentams pradėta dėstyti 60 val. paliatyvioji pagalba kaip atskira medicinos sritis (kursų vadovas ir dėstytojas prof. Arvydas Šeškevičius). Taip pat prof. Arvydas Šeškevičius pradėjo dėstyti paliatyviosios medicinos mokslinių tyrimų metodiką slaugos magistrantams ir doktorantams. Vėliau paliatyviosios pagalbos paskaitos buvo dėstomos Lietuvos sveikatos mokslų universitete ir podiplominių studijų centre, Klaipėdos universitete ir Utenos, Kauno, Alytaus, Vilniaus, Šiaulių ir Panevėžio kolegijose. 2006 m. išleistas pirmasis vadovėlis lietuvių kalba „Paliatyvoji slauga“ (autorius prof. Arvydas Šeškevičius). Vadovėlis skirtas universitetų ir kolegijų studentams bei kvalifikacijos tobulinimo kursų klausytojams. Antrasis vadovėlis lietuvių kalba „Paliatyvoji slauga“ pasirodė 2008 m., jo autorius – Kauno kolegijos dėstytoja, slaugos magistrė Dalė Smaidžiūnienė. Vadovėlis skirtas kolegijų studentams.

Mokslas. Buvo žengtas dar vienas drąsus žingsnis – plėtoti šalyje paliatyviosios pagalbos mokslą. Galime pasidžiaugti pirmuoju šalyje moksliniu darbu, kuriame nagrinėjamos dvasingumo sąsajos su sveikatos sutrikimais. Antrasis darbas paliatyviosios medicinos srityje – tai 2013 m. rugpjūčio 30 d. draugijos narės Žanetos Valiulienės apginta daktaro disertacija „Onkologinių ir širdies ligomis sergančių paliatyviųjų pacientų sveikatos sutrikimai ir jų sąsajos su dvasingumu“ (Biomedicinos mokslai. Slauga (10B). Mokslinis vadovas prof. Arvydas Šeškevičius). Per 25 Lietuvos paliatyviosios medicinos draugijos veiklos metus iš viso buvo išleista 18 šios srities leidinių.

Paliatyvioji pagalba turėtų būti ne tik asmens sveikatos priežiūros prioritetinga sritis, suteikianti žmogišką dovaną nepagydomai sergantiesiems oriai mirti, bet ir teikti didžiadvasiškumą jų artimiesiems.

Literatūra

1. Šeškevičius A. Mums kiekvienas rūpi: Lietuvos paliatyviosios medicinos draugijai – dvidešimt penki metai. 1995–2020. Kaunas: 2020, 199 p.
2. Šeškevičius A. Dovanota viltis: Lietuvos paliatyviosios medicinos draugijai – penkiolika metų. 1995–2010. Kaunas: 2010, 149 p.
3. Šeškevičius A. Dešimt ieškojimo metų. Lietuvos paliatyviosios medicinos draugijai – dešimt metų. 1995–2005. Kaunas: 2005, 79 p.
4. Šeškevičius A., Valiulienė Ž., & Gudalienė-Gudelevičienė L. (2014). Paliatyviosios pagalbos samprata ir principai. Slauga. Mokslas ir praktika. Vilnius: Slaugos darbuotojų tobulinimosi ir specializacijos centras, 2014, Nr. 1 (205).
5. Quill T. E., Periyakoil V., Denney-Koelsch E., Whit P., Zhukovsky D. (2019). Primer of Palliative Care. American Association of Hospice and Palliative Medicine.
6. Ryan S., Wong J., Chow, R., & Zimmermann C. (2020). Evolving definitions of palliative care: upstream migration or confusion? Current treatment options in oncology, 21(3), 1–17.
7. Saunders C. (2001). The evolution of palliative care. Journal of the royal society of medicine, 94(9), 430–432.
8. Clark D., & Graham, F. (2011). Evolution and change in palliative care around the world. Medicine, 39(11), 636–638.
9. Saunders C. (2000). The evolution of palliative care. Patient education and counseling, 41(1), 7–13.